

O‘ZBEKISTON KITOB GRAFIKASIDA BOLALAR ADABIYOTINI IJODIY TALQINI

Jurayeva Gulmira Zafar qizi

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti

Dastgoh va kitob grafikasi mutaxassisligi

1-kurs magistranti

ANNOTATSIYA

Maqolada bolalar adabiyotlarga ishlangan illyustrtsiyalarning tomoshabin e'tiborini yanada tezroq torta olishi, hikoyaning mazmun'-mohiyatini osonroq anglay olishining ahamiyati, o'zbekiston kitob grafikasida bolalar adabiyotini ijodiy talqinlari o'rganildi va rassomlar ijodi tahlil etildi.

Kalit so'zlar: *Bolalar adabiyoti, illyustratsiya, tasvirli chizma, muqova, yumoristik ruh.*

CREATIVE INTERPRETATION OF CHILDREN'S LITERATURE IN THE BOOK GRAPHIC OF UZBEKISTAN

Jo'rayeva Gulmira Zafar qizi

National Institute of painting and design named after Kamoliddin Behzod

Specialty of bench and book graphics

1st year graduate

ABSTRACT

The article examined the achamity of the fact that children's illustrations for literature can draw the viewer's attention even faster, more easily understand the content of the story, creative interpretations of children's literature in Uzbek book graphics, and analyzed the creativity of artists.

Keywords: *children's literature, illustration, pictorial drawing, cover, humorous spirit.*

Bugun sekin-sekin bo'lsa ham respublikamizda kitobxonlikka e'tibor paydo bo'lyapti. Ko'plab yozuvchilar tomonidan turli adabiyotlar yaratilib, rassomlar tomonidan rangbarang illustratsiyalar bilan bezab xalq e'tiboriga havola qilib kelinmoqda. Ayniqsa bolalar adabiyotining ko'payib borishi biz bo'lajak rassomlar uchun ham yangi yangi imkoniyatlarni ochib bermoqda.

Hozirda bolalar adabiyoti rivojlanayotgan bo'lsada ba'zi muammolarga duch kelmayabdi desak yanglish bo'ladi. Masalan, kitobxon mamlakatlarda bolalar adabiyoti nashriyotlariga moliyaviy preferensiyalar qo'llanadi. Bu bolalar adabiyoti sonining keskin ko'payishiga sabab bo'ladi. O'z navbatida sekin-asta sifatning oshishiga ham olib keladi. Hozir sotuvdagi kitoblarni ko'rib, ularni yaxshi yoki yomon deb ajrata olmaymiz, chunki solishtirish uchun yetarlicha "bozor" yo'q. Masalan, ertakni Janni Rodarining hikoyasi yoki Anvar Obidjonning she'rlar to'plami bilan solishtirib bo'lmaydi. Rasmga to'la bir butun 32 betlik kitobni 5 dona rasm bilan boyitilgan 100 varaqli ertaklar to'plamiga taqqoslash noo'rin.¹

Ma'lumki kitoblarni tomoshabin e'tiborini qozonishi uchun ko'proq rasmlar bilan boyitilishi kerak deb hisoblayman. Bugungi kunda zamonaviy davr bolalari matn o'qishdan ko'ra asosan sur'atlarni tomosha qilib tezda hikoyaning mazmun mohiyatini anglab oladilar. Ma'lumki, boy va rang-barang illustratsiyalar bolalar adabiyotining tomoshabinlar e'tiborini torta bilishda va rivojlanishida boy manba bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, badiiy adabiyot taraqqiyoti uning bezagi qiziqarli illustratsiyalariga ham bog'liqdir.

Hozirgi paytda imkoniyatdan kelib chiqqan holda, mazmun-mohiyatiga qarab bolalar adabiyoti ko'pincha grafik imkoniyatlar darajasida ba'zan rangli suratlar bilan, ba'zan oqqora tasvirli chizma tasvirlar bilan bezatilmoqda. Asosan muqova hamda ichki qismidagi suratlarni rangli qilib chiqarish ko'pincha bolalarga atab chop etiladigan badiiy adabiyotlarda qo'llanadi.² Bolalar kitoblari qiziqarli chiqishi rassomning fantaziyasi qanchalik keng va kuchli va rangli ekanligiga bog'liqdir.

¹ <https://daryo.uz/2022/04/02/>

² <https://daryo.uz/2022/04/02/>

Bolalar kitoblarda tasvirlangan obrazlarda badiiy-adabiy asar qahramonlari siymosini tasavvur qilishlari, unga ishonishlari lozim. Hikoyani suratlarini bolalar qiziqish bilan tomosha qilishlari natijasida uning mazmunini tushunishlari ham qulaylashadi. Ertak va badiiy adabiyotlarga ishlangan illyustratsiyalarning bolalar ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishdagi ahamiyati katta. Bolalarda kitobga qiziqish erta maktabgacha ta'lim davridayoq paydo bo'ladi. Buni biz bolalarning avvaliga shunchaki sahifalarni varoqlashi, kattalar o'qishini tinglashi va illyustratsiyalarni tomosha qilishida ko'rishimiz mumkin. Bolalarda obrazga qiziqish paydo bo'lishi bilan matnga qiziqish paydo bo'la boshlaydi. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolada idrok o'ta faol bo'ladi. Bola o'zini qahramon o'rniga qo'yadi, xistuyg'ulari faollashadi, dushmanlari bilan kurashadi.¹

Yorqin rang-barang quvnoq chizgilar tasviri bir umrga yosh bolaning xotirasida qoladi. Bolalar uchun mo'ljallangan kitoblarni bezash uchun rassomdan tasvirlanayotgan narsaga, yosh bolaning fikri va ko'zi bilan qaragan holda yondoshish talab etiladi. Bunday yondoshish orqali muvaffaqiyat qozoniladi. Grafik rassom va o'quvchi o'rtasida badiiy bog'lanish bo'ladi.

Odatda bolalar o'zlariga yoqqan rasmlardan nusxa ko'chirishga urinadilar, bu bilan ular o'zlarining qobiliyatini ko'rsatmoqchi bo'lishga intiladilar. Bu esa grafik rassomlarning hayoti va ijodiy faoliyatini o'rganish nechog'liq ahamiyatli ekanligini anglatib turibdi.²

Ma'lumki mamlakatimizda ko'plab grafik rassomlar samarali ijod qilib kelmoqdalar. Ulardan Q.Basharov, A.Bobrov, I.Ikramov X.Rahmatullaev, M.Kagarov, A.Mamajonov, I.Vohidov, R.Zufarov, M.Odilov, F.Basharova, T.Sa'dullaev, N.Abdullaev, N.Hakimov, O.Vosixonov, X.Sodiqov, E.Nurmonov va misol qilishimiz

¹ KITOB GRAFIKASIDA KOMPOZITSIYA HAMDA ADABIYOT ASARLARINI CHUQURROQ O'RGANISHDA ILLYUSTRATSIYANING AHAMIYATI I.Yuldashev, B.Qurbonova Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 2 | ISSUE 12 ISSN 2181-1784 Scientific Journal Impact Factor SJIF 2022: 5.947 Advanced Sciences Index Factor ASI Factor = 1.7

² KITOB GRAFIKASIDA KOMPOZITSIYA HAMDA ADABIYOT ASARLARINI CHUQURROQ O'RGANISHDA ILLYUSTRATSIYANING AHAMIYATI I.Yuldashev, B.Qurbonova Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 2 | ISSUE 12 ISSN 2181-1784 Scientific Journal Impact Factor SJIF 2022: 5.947 Advanced Sciences Index Factor ASI Factor = 1.7

mumkin. O‘zbekiston kitob grafikasi san‘atiga hissa qoshgan rassomlardan biri Iskandar Ikromov ijodini o‘rganish juda o‘rinli. Musavvir yaratgan kitob muqova rasmlari namunalari bilan atroflicha tanishish yaxshi samara beradi. O‘zbekiston xalq rassomi Iskandar Ikromovning ijodiy yo‘li respublika tasviriy san‘at tarixida alohida o‘rin tutadi. I.Ikromov bolaligidan san‘atga qiziqib, uni haqiqiy sehr sifatida qabul qilgan. Rassomning dastlabki ijodiy ishlari karikatura Mushtum hazil jurnali sahifalarida chop etilgan. Shu bilan birga, yosh rassom kitob grafikasi bilan shug‘ullangan.

Yana bir bolalar adabiyotlarini bezashda muhim o‘rinni egallagan rassom Muhamedov Telman Yaminovich O‘zbek xalq ertaklari, Afandi latifalari, G‘afur G‘ulomning «Shum bola», Mirmuhsinning «Me‘mor» asarlariga ishlagan illustratsiyalarida rassomning iqtidori yaqqol namoyon bo‘lgan. Ularda chuqur yumoristik ruh ifodalangan kompozitsiyalar, nozik istehzoli kayfiyat nafis chiziqlarda mohirlik bilan tasvirlangan. Bolalar adabiyotlariga ishlagan illyustratsiyalari bilan tasviriy san‘atga bo‘lgan qiziqishlarini uyg‘ota olgan rassom Anatoliy Andreyevich Bobrovning butun hayoti mazmuniga aylangan.¹

A.Bobrov M.R.Dayoning «Indoneziya ertaklari va afsonalari», qoraqalpoq eposi «Shahriyor», hind qahramonlik eposi «Ramayana», Asqad Muxtoming «Qo‘l izi» she‘rlar to‘plami, Muhammad Alining «Boqiy dunyo» she‘riy romanining o‘zbekcha hamda ruscha nashri, A.S.Pushkinning «Baliqchi va oltin baliq haqida ertak» kitobi, Chingiz Aytmatovning «Asrga tatigulik kun» va «Qiyomat» asarlari, qirg‘iz eposi «Manas» va boshqa ko‘plab kitoblarni badiiy bezagan.

¹ O‘QUVCHILAR IJODIY QOBILYATINI RIVOJLANTIRISHDA ILLYUSTRATORLAR HAYOTI VA IJODIY FAOLIYATINI O‘RGANISHNING AXAMIYATI Sarvar Tursunmurotovich Sobirov Academic Research in Educational Sciences

Galina Li - Bolalar kitobi boyicha rassom, pedagog u 1945 yilda Qirg'izistonda tug'ilgan. 1964 yilda Benkov nomidagi Respublika rassomchilik bilim yurtini tamomlagan. Asarlar Davlat san'at muzeyi va O'zbekiston Badiiy akademiyasi ko'rgazmalar direktsiyasida (Toshkent). Xususiy to'plamlarda chet elda saqlanib kelmoqda.

Bolalar hayotiy tajribasi kam bo'lganligi uchun ham ular ijodiy yondashib tasvirlashi qiyin. Bolalarda ijodiy qobiliyatning rivojlanishi sekin-

asta, bosqichma-bosqich amalga oshadi. Ular rassomlarni o'rganish asnosida ijod qilish uchun oldin tasviriy san'at sir-asrorlarini mukammal o'rganish kerakligi, tinimsiz mexnat qilish kerakligini bilib oladilar. Bundan tashqari yuqorida aytib o'tganimizdek grafik rassom bolalarni illyustratsiya orqali kitobga, adabiyotga, butun borliqdagi voqeylikka olib kiradi va bolalarga bu borada yordamlashadi. Bu jarayonlar bolada idrokning rivojlanishiga olib keladi. Idrok va dunyoqarashning boyligi o'z o'rnida bolada ijodiy qobiliyatning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Bolalar kitobiga chizilgan illyustratsiyalardan biriFoto: Dinara Mo'minovaning shaxsiy arxividan

Xulosa o‘rnida shuni aytishimiz mumkinki, bolalar adabiyotini yanada qiziqarli va bozortalab bo‘la olishi uchun uni mazmun-mohiyatini osonlikcha bolalarga yetkazib bera oladiga illustratsiyalar bilan boyitib borilishi kerak. Barcha rassomlar ham bunga jiddiy yondoshmoqlari lozim. Ya bir muhim masala shundan iboratki, bolalar adabiyotini rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash uchun kitoblar nashri uchun moliyaviy yengilliklar berilishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qalamtasvir, rangtasvir va kompozitsiya asoslari Bahrom Tojiev, Nasiba Isaxojieva Toshkent – 2011. 55-56 b.
2. Kitob grafikasida kompozitsiya hamda adabiyot asarlarini chuqurroq o‘rganishda illyustratsiyaning ahamiyati I.Yuldashev, B.Qurbonova Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 2 | ISSUE 12 ISSN 2181-1784 Scientific Journal Impact Factor SJIF 2022: 5.947 Advanced Sciences Index Factor ASI Factor = 1.7
3. O‘quvchilar ijodiy qobiliyatini rivojlantirishda illyustratorlar hayoti va ijodiy faoliyatini o‘rganishning ahamiyati. Sarvar Tursunmurotovich Sobirov Academic Research in Educational Sciences.
4. <https://daryo.uz/2022/04/02/>